

stichting het nationale park
de Hoge veluwe

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, minister H. Staghouwer
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, minister C. van der Wal
IPO, [REDACTED]
BIJ12, [REDACTED]

Datum:	Ons kenmerk:	Onderwerp:
02 februari 2022	SV/JL/022022	rapport "De Wolf terug in Nederland"

Geachte opdrachtgevers van het rapport "De wolf terug in Nederland",

Onlangs heeft Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe (het Park) kennis genomen van het rapport '*De wolf terug in Nederland*', een factfinding studie opgemaakt door Wageningen Environmental Research, in samenwerking met het Instituut Natuur- en Bosonderzoek en het Senckenberg Gesellschaft für Naturforschung in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de twaalf provincies en Bij12. De studie was bedoeld om op basis van feitelijk en wetenschappelijk onderbouwd onderzoek de laatste stand van zaken in beeld te brengen van de aanwezigheid van de wolf in Nederland en is mede opgesteld ter ondersteuning voor te vormen beleid van Rijk en provincies. Daarnaast is het rapport bedoeld om maatschappelijke vragen beantwoord te krijgen die met name over de effecten van de wolf op mens, dier en natuur gaan met als doel de juiste kaders en perspectieven mee te geven aan de aldaar aanwezige onzekerheden en vragen.

Kijkend naar de basis van het rapport, de vraagstelling, komt het beeld naar voren dat slechts gekeken is naar een enkel facet van natuur en landschap, namelijk de wolf. Evident is dat het beheer van soorten, habitats en landschappen meer dan slechts dat ene facet behelst en dat gekeken moet worden vanuit meerdere oogpunten waarbij alle voor- en nadelen worden gewogen: een integrale ecosysteembenadering dus in plaats van een monomane focus op één klein onderdeel van dit ecosysteem. Beleid moet dan ook veel meer vanuit die brede kijk en visie worden opgesteld, anders ontstaat er een disbalans in het geheel. Dat lijkt nu met de wolf, ondersteund door deze studie, ook aan de hand.

De negatieve effecten die de wolf heeft op de natuurlijke begrazing van bijvoorbeeld Natura 2000-gebieden komen onvoldoende naar voren. De aanwezige wildpopulaties die voor die begrazing zorgen hebben ernstig te lijden onder de aanwezige wolf. De verwachting is dat rond komende zomer, één jaar na binnentreding van de wolf, de totale moeflonpopulatie op de Hoge Veluwe is gedood. Juist die moeflon is cruciaal geworden voor de biodiversiteit en instandhouding van habitattypen in het Park. De moeflon eet niet alleen het snelgroeiende en daarmee concurrentiekrachtige gras, het is de enige soort die op een natuurlijke wijze en

in belangrijke mate grove dennen eet waardoor open landschappen op een natuurlijke wijze open blijven. Hierdoor kunnen verschillende habitattypen in het Natura 2000-aanwijzingsbesluit voor de Veluwe, te weten stuifzanden, droge heide en de prioritair aangewezen heischrale graslanden, blijven voortbestaan. Met name voor de stuifzanden en de prioritaire heischrale graslanden is volgens het synthesesrapport '*Herstelprogramma's Natura 2000 Veluwe*' het Park van groot belang voor de Veluwe met een aandeel van 45 respectievelijk 59% van het totaal oppervlak. Zonder de natuurlijke begrazing van de moeflon zullen deze habitattypen op arme zandgronden in rap tempo in oppervlakte en kwaliteit achteruitgaan. De intrede van de wolf in het Park zal de bereikte balans ernstig verstoren; de eerste tekenen daarvan zijn reeds zichtbaar.

Na het lezen van het rapport trekt het Park de conclusies dat de objectiviteit en onafhankelijkheid van het rapport onvoldoende is gegarandeerd en, daarmee samenhangend, dat het onderwerp onvoldoende van alle kanten is belicht. Daardoor is niet op een juiste manier antwoord gegeven op de gestelde vragen en is het rapport niet geschikt om als basis te dienen voor toekomstig beleid.

De ernstige twijfels bij de objectiviteit en onafhankelijkheid van het rapport zijn gebaseerd op de constatering dat zowel de betrokken onderzoekers als de partijen die zij voor dit onderzoeksrapport hebben geraadpleegd vrijwel zonder uitzondering bestaan uit pro-wolf organisaties, oftewel uit organisaties die vanuit hun ideologie, doelstellingen en/of inkomsten belang hebben bij de komst van de wolf en bij het vergroten van het aantal wolven. De hoofdauteur van het rapport was bijvoorbeeld bij voorbaat al uitgesproken positief over de komst van de wolf gebaseerd op zijn uitspraak tijdens een uitzending afgelopen jaar van Omroep Gelderland '*Ik zit in team wolf*'. Ook geeft hij reeds meerdere jaren lezingen over de wolf waarbij een zeer eenzijdige benadering wordt gekozen ten gunste van de wolf. Opvallend is bovendien dat het rapport niet door een onafhankelijke wetenschappelijk expert is gereviewed, maar door een eigen collega van Wageningen Environmental Research. Het rapport heeft een hoog WC-eend gehalte, immers de slager keurt zijn eigen vlees en zegt logischerwijs dat het van prima kwaliteit is. Op basis van deze feiten zetten wij grote vraagtekens bij de onafhankelijkheid van de opstellers en reviewer van het rapport.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de problematiek van de herintroductie van de wolf vrijwel steeds vanuit één kant wordt belicht, waarbij (delen van) anders geörienteerde onderzoeken worden genegeerd, citaten onvoldoende zijn nagetrokken en feiten en persoonlijke meningen worden vermengd met als doel om op gezette tijden de 'problematiek' te marginaliseren en louter de voordelen van de komst van de wolf te bevestigen. Een aantal voorbeelden:

- 1) De aantallen tot dusverre in Nederland gevestigde wolven, weergegeven in figuur 4.2.2 van het rapport, wijken beduidend af van de data die weergegeven worden op de website van BIJ12 en zijn bovendien sterk afwijkend van de veldwaarnemingen van terreinbeheerders in ons land. Op basis van die veldwaarnemingen zijn bijvoorbeeld op de Veluwe, anders dan wordt gesuggereerd in het rapport, minimaal twee nesten vastgesteld waardoor, conform de verklarende woordenlijst, het aantal roedels in elk geval op twee komt. Daarnaast kan op basis van verzamelde individuele waarnemingen van beheerders worden vastgesteld dat alleen al op de Veluwe het aantal wolven ca 30 bedraagt. Het was voor het totale beeld in elk geval goed geweest om dit werkelijk bekende aantal wolven als opmerking mee te nemen net als enkele andere losse opmerkingen die in het rapport staan. Als laatste wordt in de verklarende tekst onder figuur 4.2.2 gesproken over in elk geval drie bevestigde en gevestigde individuele wolven waar figuur 4.2.2 slechts twee laat zien. Het Park kan zich daarom niet aan de indruk onttrekken dat er bewust voor gekozen is om het

geschatte aantal wolven in Nederland zo laag mogelijk aan te houden. In werkelijkheid is dit aantal substantieel hoger dan in het rapport wordt beweerd.

- 2) Uit onder andere de opmerking *'vooralsnog is er in Nederland veel ruimte voor wolven, aangezien de aantallen nog laag zijn'* blijkt de éézijdige blik van de schrijvers, die ook zeker geen antwoord geeft op een veel bredere maatschappelijke vraag zoals gevraagd in de opdracht. In brede kringen bestaat ook grote twijfel over de wenselijkheid van de komst van de wolf. De onderbouwing van de stelling van de schrijvers baseert zich uitsluitend op de ecologische draagkracht van de wolf (in het rapport gedefinieerd als maximale populatiegrootte op basis van voedselaanbod), alsof de andere faunasoorten, de mens en allerlei soorten huisdieren niet bestaan. Uitgaande van het feit dat zowel andere diersoorten als de mens onderdeel uitmaken van het totale ecosysteem is bovengenoemde conclusie eenzijdig, ongenueanceerd en vanuit landschapsecologisch opzicht incorrect. Het Park heeft de indruk dat zowel de ecologische draagkracht als het maatschappelijke draagvlak van/voor de wolf veel geringer zijn dan in het Wageningse pro-wolf manifest wordt beweerd.

Het Park vraagt zich daarnaast af hoe deze constatering zich verhoudt tot de conclusie in het rapport *'De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen'* (in opdracht van de 12 provincies (IPO) voor BIJ12 opgesteld door [REDACTED] in samenwerking met Element advocaten) waarin staat: *"Voor de wolf is verder in dit verband relevant dat Nederland te klein is om ook op de langere termijn een populatie wolven te huisvesten die op zichzelf groot genoeg is om een gunstige staat van instandhouding te bereiken. Dit gegeven is al geruime tijd geleden door de Europese Commissie onderkend, waarbij is aanbevolen dat lidstaten tot gezamenlijke managementplannen komen op het niveau van grensoverschrijdende deelpopulaties."* (p. 36) Deze opvattingen lijken tegenstrijdig.

- 3) De schrijvers schuwen niet om appels met peren te vergelijken en deden weinig diepgaand onderzoek naar bronnen. Zo wordt gesteld dat *'in 2020 295 schapen werden gedood door wolven (Bij12). Jaarlijks worden echter naar schatting 4.000-13.000 schapen door honden of vossen gebeten (IPO 2019)'*. Hierin worden twee verschillende bronnen met elkaar vergeleken. Dat is niet nodig wetende dat de rapportage van BIJ12 ook een overzicht geeft van door honden en vossen gedode schapen. Daarnaast gaat het overzicht van BIJ12, gebaseerd op waarnemingen van taxateurs en/of DNA, over gedode dieren, terwijl de rapportage van IPO gaat over gebeten dieren. Als laatste blijkt de uitspraak van IPO gebaseerd op twee studenten-enquêtes gehouden onder boeren in Limburg (2012) en Drenthe (2015). Hoewel die beten in beide onderzoeken niet onafhankelijk zijn vastgesteld, bijvoorbeeld door een taxateur en/of DNA, is de werkgroep Lupus ten behoeve van het Interprovinciaal Wolven Plan 2019 gaan rekenen en extrapoleren naar de totale Nederlandse situatie. Vanuit een omgekeerde stelling kan echter worden vastgesteld dat gebaseerd op voorliggende data één wolf vijftien schapen per jaar doodt. Daarvoor zijn 429 vossen nodig of 6.250 honden. Een heel ander beeld van de gevaarzetting. De onderbouwing hiervoor is in de bijlage weergegeven.
- 4) Dat feiten en persoonlijke meningen en interpretaties door elkaar lopen blijkt uit gebruikte zinnen als *'helaas wordt in het draagvlakonderzoek de term herintroductie gebruikt om....'*, *'vrijwel zeker als gevolg van'* en *'Roofdierplagen bestaan echter niet'*. Deze zinnen zijn niet op feiten gebaseerd, komen voort uit persoonlijke voorkeuren en ze zijn ook nog eens uitermate suggestief en misleidend.

- 5) De conclusie dat de centraal Europese-populatie het best als geïsoleerd kan worden beschouwd wordt niet gedeeld. In het rapport wordt aangegeven dat deelpopulaties, om ze samen te kunnen tellen, functioneel met elkaar verbonden moeten zijn. Het rapport geeft tevens aan dat meer dan één effectieve migrant per generatie moet worden uitgewisseld. Gegeven het feit dat er in elk geval één voortplanting is vastgesteld in Duitsland en er (zeer) sporadisch connectie is met de populatie uit de Karpaten en het Balticum, kan in elk geval worden vastgesteld dat er uitwisseling is. Gegeven het feit dat deze uitwisseling waarschijnlijk gaat over wetenschappelijk vastgestelde uitwisselingen zal de praktische uitwisseling hoger zijn en dus op of boven de minimum grens uitkomen om als verbonden te kunnen worden beschouwd. Het Park heeft de indruk dat de uitspraak *'het best als geïsoleerd kan worden beschouwd'* bedoeld is om de staat van instandhouding zo lang als mogelijk ongunstig voor te stellen teneinde de maximale bescherming zo lang als mogelijk te garanderen. Daarnaast moet deze uitspraak als een persoonlijke insteek van de schrijver worden gelezen.
- 6) Ondanks de zeer beperkte vraagstelling doen de onderzoekers ongenueanceerde en niet op controleerbare feiten berustte uitspraken over rasters. Aangegeven wordt dat vanuit natuurdoelstellingen dergelijke hekwerken onwenselijk zijn. Alleen al vanwege het feit dat (elektrische) rasters in het rapport worden aangeduid als een effectief middel tegen wolven en dat het niet ongebruikelijk is om in de natuur rasters te plaatsen om een ontwikkeling te stimuleren, bijvoorbeeld bosverjonging, spreekt uit een dergelijke zinsnede een duidelijke persoonlijke voorkeur van de onderzoekers. Dat laat overigens onverlet dat het aan de eigenaar/beheerder is om keuzes te maken ten aanzien van zijn terreinen.
- 7) Zelfs als de onderzoekers een, wederom niet op feiten gebaseerde, vorm van nuchterheid in het rapport proberen te brengen, roept die nuchterheid meer vragen op dan antwoorden. Gesteld is *'een hond die een klap krijgt van zijn baasje wanneer hij een worst van de tafel grijpt, heeft niet geleerd dat worsten niet eetbaar zijn, maar dat zijn baasje hem een klap geeft wanneer hij wordt betrapt.'* Wordt hiermee feitelijk de bescherming van vee door elektrische rasters in twijfel getrokken? Wordt hiermee aangegeven dat predator en prooi het onderling maar uit moeten zoeken omdat elke interventie van de mens zinloos is? Bijzonder is wel dat iets verderop wordt aangegeven dat *'bij elke vorm van verjaging een wolf een duidelijke associatie tussen de verjaging zelf en zijn gedrag moet ervaren'*. Is het daarmee niet zo dat, om bij het genoemde voorbeeld te blijven, als een hond door een klap (verjaging zelf) geen worsten eet (zijn gedrag) de klap toch effectief kan zijn? Het gaat er toch om dat er een doel wordt bereikt?

De reeds eerder genoemde éézijdige blik vanuit de wolf in de vraagstelling, dan wel de interpretatie daarvan van de onderzoekers, blijkt ook uit de opmerking dat *'studies in Duitsland zijn ingestoken vanuit het populatiebeheer en niet vanuit de wolf, zoals in deze uitwerking is beoogd.'* Hiermee wordt voorbijgegaan aan het feit dat het in Duitsland, maar ook in Nederland, uitgevoerde populatiebeheer bedoeld is om een doel te bereiken en niet een doel op zich is. Het gaat in Duitsland en Nederland, niet om het al dan niet beheren van populaties, maar om de vraag of met een bepaalde vorm van beheer doelen, zoals biodiversiteit, bereikt kunnen worden. Populatiebeheer is dus geen doel op zich, maar is wel een redelijk onderscheidende en precieze manier om invulling te geven aan alle wettelijke verplichtingen en geformuleerde economische-, maatschappelijke- en beleidsdoelen. Als de wolf een toegevoegd doel is dan zal daar in combinatie met de andere terreindoelen rekening mee gehouden moeten worden. Het belang van die onderlinge afstemming komt

mede voort uit de opmerking dat het *'vooral snog niet te verwachten is dat de wolf grote invloed zal hebben op de bosverjonging'*. Wetende dat loofbosverjonging noodzakelijk is om op korte termijn Natura 2000 doelen (oude eikenbossen en beukenbossen met hulst) en CO2/stikstofdoelen te halen, en wetende dat naaldbomen veelal concurrentie krachtiger zijn en sneller groeien maakt een bredere kijk op het landschap en alles wat daarvoor gebeuren moet noodzakelijk.

Het is voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe van groot belang dat beleid stoelt op een afweging van alle (natuur)belangen. Een integrale landschaps- en ecosysteembenadering waarvan de wolf onderdeel uitmaakt, is daarbij essentieel. Het Park is van mening dat het rapport *'De wolf terug in Nederland'* niet zelfstandig in die missie kan slagen en dus niet zonder inachtneming van de overige betrokken belangen aan het beleid ten grondslag kan worden gelegd. Daarom vraagt het Park om een nieuw integraal onderzoek door onbevooroordeelde buitenlandse wetenschappers met aantoonbare langdurige ervaring met wolven.

Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft als verantwoordelijke eigenaar/beheerder bijna 100 jaar ervaring in een integrale benadering. Dat heeft geresulteerd in een hoge biodiversiteit op basis van een groot aandeel N2000 habitats, vogelrichtlijnsoorten en soorten die alleen nog op het Park voorkomen. Daarnaast bezoeken 600.000 mensen per jaar het Park, worden cultuurhistorische waarden goed geconserveerd en geeft het Park invulling aan de klimaatopgaven. Het Park is graag bereid om hier in het kader van de totstandkoming van het Wolvenplan een nadere toelichting op te geven en in gesprek met u hier verder invulling aan te geven.

Met vriendelijke groet,

Bijlage: Weerlegging van de stelling dat circa 4.000 – 13.000 schapen ten prooi vallen aan honden en vossen.

c.c.:

- Tweede Kamer der Staten Generaal, commissie LNV
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland
- Provinciale Staten van de provincie Gelderland
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel
- Provinciale Staten van de provincie Overijssel
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe
- Provinciale Staten van de provincie Drenthe
- College van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant
- Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant
- VNG

- FBE Gelderland
- FBE Overijssel
- FBE Drenthe
- FBE Noord-Brabant
- Federatie Particulier Grondbezit
- Grondeigenaren Overleg Veluwe
- Vereniging De Moeflon
- No-Wolves Benelux
- Wageningen Environmental Sciences Group